

Harf İnkılabı Öncesinde Büyük Bir Kalem Kavgası

Peyami Safa Ahmet Haşim'e karşı

BEŞİR AYVAZOĞLU

Peyami Safa'nın 1928 yılında, *Hilâl-i Ahmer*'in bayram nüshasında yayımlanan *Yeni Edebiyat Cereyanları*¹ başlıklı yazısı edebiyat çevrelerinde büyük yankılar uyandırmış ve Mustafa Kemal'in sofrasına kadar uzanan şiddetli bir kalem kavgasına yol açmıştır. Makalemizde, bu kalem kavgasını ayrıntılı bir biçimde özetlemeye çalışacağız.

Sözkonusu yazısında, *İkdam*'da çıkan *Genç Şairlere*² başlıklı yazısına atıfta bulunarak Haşim'e, *Milliyet*'teki bir yazısı dolayısıyla da Yakup Kadri'ye sataşan Peyami Safa, *Cumhuriyet*'te yayımlanan bir başka yazısında da, "hiçbir tenkidî mülahazaları" bulunmayan üç beş yazarın birkaç yıldır çağdaş Türk edebiyatını ve sanatını tahkir etmekten başka bir iş yapmadıklarını ileri sürerek, bu yazarların hangi olumsuz duygulara esir olduklarını bildiğini, bir tanesi kıskançlık değilse, diğerinin frenklerin *sale humeur* dedikleri "kötü hâlet-i rühiye" olduğunu yazar.

Ahmet Haşim, *İkdam*'daki yazısında, ipe sapa gelmez şiirler yazarak yenilik iddiasında bulunan genç şairlere nasihatte bulunmuş, bu arada "kırk yaşını geçkin olmasına rağmen

hâlâ genç denilmek tuhaflığından kurtulamayan" Jean Cocteau'yü örnek vererek, bu Fransız şairinin kitabının başına koyduğu manzumeyi, saçmalığını göstermek amacıyla nesren tercüme ettikten sonra şu hükmü vermiştir:

"Akl-ı selîm içinde taklak atılmayacağı bilen şair, mukaddimesindeki iddiayı tutmak için işi deliliğe vurmaktan başka çare bulamamıştır".

Peyami Safa, Haşim'i eleştirdiği sözkonusu yazısında, son zamanlarda, bazı şair ve yazarların, fütürist, dadaist vb. oldukları iddiasıyla acayip şeyler yazdıklarını, batı dillerinden herhangi birini bilmeyen bu heveskârların batıda doğan yeni sanat akımlarıyla ve nazariyeleriyle hiçbir ilgilerinin bulunmadığını, bu arada, son romanlarından biriyle kendisinin de bu ucubelere ön ayak olduğu yolunda suçlamalarla karşılaştığını belirterek şöyle devam eder:

"Bu sitem haklı bir hedef, fakat haksız bir vesile bulmuştur. Müdafadan temedduha geçen ince hududu aşmak korkusu içinde anlatmak istiyorum ki, benim o kitabım, pek yeni bir iddia ile değil, garpta senelerden beri süren ve teamül haline geçen bir

üslupla yazılmıştır. O nesrimin Fransız, İngiliz, İspanyol edebiyatlarındaki birçok eşlerini zikretmekten aciz değilim; fazla olarak ondan evvelki romanlarımın bazı pasajları da, o tarzda yazılmış bulunuyor. Bu üslubu öğrendirici bir acemilikle kullanan ve her satıra bir kelime koymakla en mükemmel nesre sahip olabilecekerini sanan o heveskârlar, herkesten ziyade bana tiksinti verdiler. Eğer, sahiden bu kötü yazılışların revacından ben mes'ulsem, çirkin taklitlere âmil olduğu söylenen kitabımın birçok kusurlarının başına, müessiriyetindeki bu günahını da kaydedeceğim. İnsan çarpuk çarpuk gösteren bazı oyuncak aynalar karşısındaki nefretimin bu mukallitler karşısında da tekerrürü, taklid edilen muharrir gurusumu hezimeye uğrattıyor".

Batı edebiyatını eleştirmek

Şiirde ve romanda, bu başarısız taklitlerin batıdan geldiğini zannederek onlara karşı duyulan nefreti Avrupa'daki yeni edebiyat akımlarına teşmil etmeyi ifrat olarak değerlendiren Peyami Safa, Yakup Kadri'nin de *Milliyet*'teki yazılarından birinde bu ifrata düştüğünü, "ve her

yeni güzellik karşısında, oynayan alevlere bakar gibi gözleri hayranlıkla parlayan şair Ahmet Haşim Bey'in ise *İkdam*'daki yazısıyla kendisini şaşırttığını yazar. Çünkü Haşim yeniliğe ve farkında olmadan kendi kendisine hücum etmiştir.

Jean Cocteau'nun 1892'de doğduğunu, dolaşısıyla henüz kırkını geçmediğini hatırlatan Peyami Safa'ya göre,

"bir şairin nüfus tezkeresiyle eseri arasında münasebet arar gibi görünen Ahmet Haşim Bey, kırkı-

nı geçkin olmak azabını bir Fransız şairiyle taksim etmek istemişse de Cocteau'nun doğum tarihini bilmek yüzünden bu teselliden mahrum kalmıştır".

Peyami Safa, Ahmet Haşim'in ve Yakup Kadri'nin batılı yazarlarla ilgili hükümlerini fazla cesur bulduğunu belirterek Fransa'da yeni akımları daima şüpheyle ve "müteenni bir dikkatle" karşılayan yaşlı başlı eleştirmenlerin ve üniversite profesörlerinin bile kendilerinde bu cesareti bulamadıklarını ileri sürer ve Prof. Daniel Morene'nin görüşlerini aktarır. Daha sonra, bir kitabının mukaddimesinde (Piyale Mukaddimesi) *poésie pure*'ü savunan Ahmet Haşim'in, sözkonusu yazısında şiirden "aklı selfm" talep ederek bütünüyle zıt bir görüşü savunur görüldüğünü, halbuki şairin hayran olduğu Paul Valery'nin şiirlerinin de *hermetique* olduğunu yazar.

Kahramanımızın batı edebiyatı hakkında cesurca hükümler veren Türk yazarlarını ukalâlıkla (pedantizm) suçladığı yazısının büyük rahatsızlık uyandırması kaçınılmazdı. Özellikle şu cümleleri muhataplarını son derece rahatsız etmiştir:

"Senelerden beri, tesadüfî eserlere

Peyami Safa Yedigün'de çalıştığı yıllarda

göz gezdirmekten maznun bir vukufila değil, hakiki bir teecessüsün sevgiyle garb fikrinde ve sanatında neler olup bittiğini teferruatı kaçırmayan bir dikkatle anlamaya çalıştığım halde, bu müdafaaya da, aksine de teşebbüs etmenin şimdilik benim salahiyetim haricinde olduğuna kaniim ve Türk meslektaşlarımdan hiç birini de bu salahiyetin hudutları içinde görmüyorum. Ancak yine garbın en salahiyetdar münekkidleri ağzından yeni edebi cereyanların müdafaasını nakledersem, Yakup Kadri Bey'in iddia ve Ahmet Haşim Bey'in teyid ettiklerine pek zıt olarak bu cereyanların 'su dibine çökmüş' oldukları değil, en büyük milletlerin başlarını kavrayan bir şaşaa ile parıldadıkları görülür. 'Pedan' olmak ve allâmelik taslamak korkusunun hepimize öğretmesini istediğimiz derslerden birincisi, ecnebi edebiyatları hakkında esaslı bir tetkike istinad etmeyen hükümler irad etmekten sakınmak olmalıdır".

Nurullah Ata'nın Kezban'a mektubu

Bu yazıya, ilk tepki Ahmet Haşim ve Yakup Kadri'den değil, Nurullah Ata'dan gelmiştir. *Hayat* mecmuasın-

da yayımlanan *Kezban'a Mektuplar*'ın birincisinde,³ Peyami'nin Ahmet Haşim'i ve Yakup Kadri'yi haksız yere eleştirdiğini söyleyen Nurullah Ata, onun, Fransız edebiyatını savunmaya da, yermeye de kendinde yetki görmediği yolundaki ifadelerini eleştirerek "Edebiyat hakkında söz söylemenin, salahiyetten ziyade zevk meselesi" olduğunu ve bir gün İstanbul'a giderse kendisine şunu soracağını yazar:

"Bugünkü Fransız edebiyatını ne için Sorbonne profesörlerinden öğrenmek istiyorsunuz? Daniel Morene'nin bana bir yığın laf gibi gelen makalesinden bir iki fıkra yerine ne için, yeni şiir yazan veya nazariyatını kuran gençlerin birkaç sözünü nakletmediniz? Mesela bir Andre Breton'un sürrealizm hakkında söyledikleri, bugünün neşriyatını, mesleği dolayısıyla, bitaraf kalarak, yani hariçten takibe mecbur bir profesörün, zannım hilafına mânâlı dahi olsa, her halde ateşsiz mütalaalarından daha (az) ehemmiyetli değildir".

Nurullah Ata, üniversite hocalarının Mallarmé ve taraftarlarının şiir hakkındaki görüşlerini, ilk söylendiğinden şöyle böyle elli yıl sonra takdir ettiklerini, ancak geç kaldıkları

Ahmet Haşim

için onları eleştirmenin doğru olmadığını, yeni iddialara karşı muhteriz davranmanın görevleri arasında yer aldığı ifade ettikten sonra,

“Fakat (der) onların bugünkü edebiyat hakkında söyleyeceklerini dinleyemeyiz. Daha yeni yeni anlamağa başladıkları Baudelaire'den, Stendhal'dan bahsetsinler; Dada'lardan, sürrealistlerden değil”.

Nurullah Ata'ya göre, birçok profesörün zamanlarının en seçkin şair ve yazarlarını keşfetme fırsatını kaçırmış olmaları bugünkilerin gözlerini korkutmuştur. Bu yüzden şimdi birçoğu gençlerin, hatta çocukların birtakım mânâsız, iddialı, herkesi şaşırtmak isteyen yazılarını pohpohlayıp durmaktadırlar. Aslına bakılırsa, hiçbir tenkitçiyi, zamanının filan büyük yazarını takdir edemedi diye yarğalamak doğru değildir.

“Büyük münekkit hükümlerinde isabet edeni değil, mülâhazaları kuvvetli, cazip olanıdır. Kezban, bu sözün bir paradoks olduğunu söyleyeceklerine Saint Beuve hakkında ne düşündüklerini sor: Balzac'a, Stendhal'a istihfafla bakmış, bugün isimle-

ri bile unutulmuş birçok muharrirleri göklere çıkarmış olan o Fransız münekkidine hayran olma hususunda onlar da benimle beraberdir. Bir eserin kıymeti hakkında yanılmak, her sanatkâr gibi münekkidin de hakkıdır”.

Peyami Safa'nın şiire ve aklı selîme dair söylediklerine de itiraz eden Nurullah Ata, *hermetique* şiiri sağduyudan sapma olarak değerlendirmenin doğru olmadığını üzerinde durarak, mesela son derece açık olan “her sürçen atın başını kesmelidir” sözünün aklı selîme muhalif olduğunu, fakat birçok filozofun güçlkle anlaşılan fikirlerinin sağduyunun ta kendisini ifade ettiğini söylemektedir.

Bu yazıya Peyami Safa'nın *Cumhuriyet*'te *Intihallere Dair Mülâhazalar*⁴ başlıklı yazısına haşiyeler olarak yazdığı cevapta, üstü kapalı olarak Ahmet Haşim'in ve Yakup Kadri'nin edebi olayları tahrif etmekle ve yalancılıkla suçlandığı şu cümleler, tartışmanın birden alevlenmesine yol açmıştır:

“O makalede ben sadece edebi vak'aların tahrif edilmesine muarızdım. Eğer yalan söylemek başkalarının zevki ise, o yalanı tekzip etmek de benim zevkimdir. Hatta zevkimden de fazla bir şeydir: Vazifem.”

Ahmet Haşim artık dayanamaz, biraz da Nurullah Ata'nın yazısından cesaret alarak *İkdam*'da *Edebiyat Bahisleri*⁵ başlıklı yazısında Peyami Safa'nın sıhhatinden şüphe ettiğini belirtir,

“Yakup Kadri, bu alenî hakaret karşısında ne düşünür bilmiyorum. Bana gelince, dünya üzerinde yanlış ve yalanı düzeltmek vazifesinin kendisine ait olduğunu, Don Kişot'tan sonra, bu ciddiyetle söyleyen adamın sözlerinden, hatta bütün hareketin-

dan mes'ul addedilmemesi lazım geleceği kanaatindeyim” der ve yazısını şöyle bağlar:

“Asabi perişan zavallı dostum! Yalanı düzeltmek için doğruyu bilmek lazım değil mi?”

“Üç Muarız Cevap”

Haşim'in yazısı, Peyami Safa'yı, eleştirdiği yazarlar hakkında bütün düşüncelerini söyleme fırsatı verdiği için epeyce memnun etmiş görünmektedir. Bir hafta sonra *Cumhuriyet*'in edebiyat sayfasında zehir zemberek bir yazısı çıkar: *Üç Muarız Cevap*.⁶ Muarızlar Nurullah Ata ile *İkdam* yazarları Ahmed Haşim ve Haydar Kemal Bey'lerdir.

Sekiz on yıldır, ellerine her kalem alışlarında genç Türk edebiyatına saldıran üç beş yazar vardır. “Attıkları okun dönüp dolaşıp yine kendi gururlarını bulduğundan gafil olacak kadar hırslarının içinde mahpus, kapalı bir şişede vızıldayan sinekler gibi şeffaf ci-darlara başlatını ye's ile vuran bu muharrirler”, Peyami Safa'ya göre, özel hayatlarındaki aksilikler yüzünden duydukları öfke ve üzüntüyü ifade etmek için, mesela “Bugün maaşımı alamadım, parasızım, başım ağrıyor, canım sıkılıyor, hayat ne kadar kötü!” demek yerine, “Şiir yazılmıyor, hikâye yok, roman kalmadı, Türk edebiyatı ne kadar kötü!” diye söylenmektedirler. Hatta bu yazarlara katılan biri, yayınların holluğundan ve yavanlığından şikayet ederek yazılan eserler hakkında “dimağın istimna bi'l-yedi” gibi iğrenç bir teşbih kullanmıştır.

Peyami Safa'ya göre, sözkonusu yazarların esir oldukları ikinci olumsuz duygu da, “kendi kendinden nefret”tir. İlmî ve edebî iddialarla çeşitli eserler yayımlayan bu yazarlar, yazdıklarından tatmin olmayan ve yeterli ifade gücüne ulaşamayan bütün sanatkârlarda olduğu gibi, duydukları azabın bir sonucu olarak kendi kendilerini “istihkar” etmekte, fakat bu

nefretlerini itiraf samimiyetini gösterecekleri yerde, kalem arkadaşlarına, bütün Türk kültür ve edebiyatına, hatta bütün millî kültüre şirretçe saldıranak tatmin olmaktadır.

Türkiye'de edebiyat olmadığını söyleyenler, mukayeselerini bizim edebiyat tarihimize göre değil, dünya edebiyatının büyük değerlerine dayandırmaktadırlar ki, bu mukayese yanlışlıştır:

“Tenkidî hüküm, bir milletin kendi edebiyat tarihindeki vakialara göre verilir. Zira her milletin kıymet hükümlerinin diğer milletlerinkinden ayrı bir seyr takip etmesi, ictimaiyatın son mütalaalarına tevafuk eden bir kaidedir. Türk edebiyatı kendi kıymetleri dahilindeki seyrinde tekamül ediyor mu? Bunda tereddüt yoktur. Fakat garbın filan eseri hizasında mahsul vermediği için Türk müellifini sefil bir şöret suistimali yapan mütereddiye benzetmek, o teşbihe bizzat liyakat iddia etmekten beterdir”.

“Bizde eser yok, sanat yok! Yok, yok, yok!” diyen ve Babıali köşelerinde pusuya yatarak genç ve masum yazarların üzerlerine çullanmak için fırsat kollayan bu üç beş yazarın sekiz on yıldan beri teati ettikleri küfürlerin yazılsa bir kitap olacağını söyleyen Peyami Safa, bu kültürlerden hatırladıklarını da yazısında kaydetmiştir: *Mahalle piçi, lağam ağzılı, Şengül Hamamı'nın sermayesi, cife, dar pantolonlu kart züppe, mektep kaçkını, âdet bezi, iğrenç cibilliyet, sefil, hergele...*

Türk edebiyatı için bunları düşünüp söyledikten sonra tepki görmemenin verdiği cesaretle böbürlenerek bu yazarlar, artık ayak ayak üstüne atıp kunduralarının uçlarını sallayarak cigaralarının dumanlarını savura savura yeni bir hedef aramaya başlarlar. “Bu hedef ne olabilir?” diyor Peyami Safa, “Fransız edebiyatı!”

“Monşer, diyorlar, bu Pierre Louis kötü, Stendhal zırva, Andre Gide ahmak! Geçen gün bunak Paul Bo-

urget'nin bir kitabı elime geçti, üç satır okuyup attım. Sonra, İngiltere o Byron denen herife nasıl tahammül etmiş, hâlâ şaşıyorum ilh..”

Bu, Peyami Safa'ya göre, pedantizm (ukalalık)'den başka bir şey değildir. Yakup Kadri'nin de harp sonu edebiyatına dair bir makalesinde aynı tavrı takındığını ve birçok Fransız yazarını “dar ve küçük mütefekkirler”, “ukala çocuklar”, “sahte sokak peygamberleri”, “köşebaşı edip ve şairleri” diye nitelendirdiğini ve dibe çöken bu kuru kalabalıktan suyun üstünde kala kala Barres ile Proust'un kaldığına dair yazdıklarını hatırlatan Peyami Safa şöyle devam eder:

“Yakup Kadri Bey, herhangi bir muharriri zevkine muhalif bulmakta serbesttir, fakat kendi beğenmediği muharrirlerin umum veya ekseriyet tarafından beğenilmediğini iddia etmesi edebiyat vakıalarını tahriftir. Barres'in muasırları ve daha gençler arasında, şöretleri dibe çökmek değil, tahayyülün fevkinde irtifalara çıkanlar pek çoktur”.

Peyami Safa, suyun üstünde kalanlara örnek olarak Paul Valery, Andre Maurois, Duhamel, François Moriac, Claudel gibi şair ve yazarları gösterdikten sonra, “Fransa'dan İstanbul'a Yakup Kadri Bey'in dimağ ajansından geçerek verilen bu haberlerin” yanlış olduğunu ileri sürmüş ve aksini iddia edenleri tartışmaya davet etmiştir.

Sorularını cevaplandığı Nurullah Ata'nın, birçok büyük eleştirmenin önemli şair ve yazarları keşfedemedikleri, bunun bir kusur kabul edilemeyeceği, mesela büyük bir eleştirmen olan Saint Beauve'un Stendhal ve Balzac'ı “istihkar” ettiği

Nurullah Ata (Ataç) kızıyla.

yolundaki sözlerine de, “Doğrudur” diye karşılık verir, “Fakat Saint Beauve olmak şartıyla!” ve ilave eder:

“O Nurullah Ata Bey ki, henüz tercüme ettiği bir iki eseri kitap halinde çıkmaktadır ve müteferrik makalelerinden başka müdevven hiçbir eserini görmedik”.

Ahmet Haşim'in hücum tarzını da çok köhne bulan Peyami Safa, bir yazarın fikre fikirle karşılık verecek yerde “Hastasın, miden, asabın veya dimağın bozuk!” demesini, yahut arkadaşları Yakup Kadri'ye, “Aman Yakup, sana bana neler söylüyorlar, bu hakarete tahammül edecek misin?” dercesine imdat borusu çalmasını “zarâfete ve dirâyete mugaayır” bulur.

Antere ve Cyrano gibi

Çocukluğundan beri hastalıklarla boğuşan Peyami Safa'nın sağlığı ile ilgili imalara karşı son derece hassas olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Haşim'in sözlerini, bu yüzden, fazlaca büyüterek, en az kendisi kadar hassas olan şairi incitecek cümleler yazmıştır:

“Muarızım ahşasının ve bilhassa

midesinin talim ve terbiyesiyle harıl harıl meşgul iken ben yalnız dimağımın tekâmülüne çalıştığım için belki vücutça biraz zayıf bir gencim, fakat dostum olduğunu söyleyen dostum Ahmed Haşim de –hatta gözleriyle görek– pek iyi bilir ki icab ettiği vakit ben “sinir” denilen ve etlerimin içine mağma âlud çizgilerle sarılan yıldırımları zaptetmesini bilirim(...) Halbuki Babıali çocuklarının tahrikatına kapılarak gazete idarehanelerinde, sokaklarda, berber dükkanlarında haykır haykır aleyhimde bulunan ‘Kurbağalidere’ şairi, sinirlerini yatıştırarak ve bir saniye doğru düşünebilmek için ikamet ettiği semtte bulunan o derece meftunu olduğu kurbağalarla burun buruna her sabah banyo yapmak mecburiyetindedir”.

Haşim’in “Yalanı bulmak için doğruyu bilmek lazımdır” sözüne karşılık olarak da, Sanayi-i Nefise Akademisi’nde estetik okutan şairin bir yazısında empresyonizm, ekspresyonizm, kübizm akımları için “maskaralıklar” tabirini kullandığını, böylece hocalık yaptığı akademideki resim öğretimi metodunun empresyonizm olduğunu bilmediğinin ortaya çıktığını söyleyen Peyami Safa, “farfara İkdam”da aleyhine yazan diğer yazarı, yani Haydar Kemal’i hiç ciddiye almamış ve yazısını şöyle tamamlamıştır:

“Doğrusu ya ben, birbirlerine yaslanıp karşısında sıralanarak mütereddid bir çene ile garip sözler kekeleyen bütün bu muarızlarımın karşısında, ne Don Kişot gibi değirmenlere hücum etmek, ne de bu seferlik Antere veya Cyrano gibi dimdik durup kınında uyuyan ve güzel harplerin rüyasını gören kılıcımı çekmek istiyordum”.

“Yâ Settâr!”

Haşim, bu ağır yazıya *İkdam*’ın bir gün sonraki nüshasındaki yazısının Haşiyesi’nde cevap vermiştir:

“Ey Cenab’ın bizden evvel teşhis ettiği ve ‘sen yalnız yetim-i Safa de-

ğil, yetim-i zeka imişsin de’ cümlesiyle damgaladığı şu zavallının merhametli dostları ve ey tali’siz akrabaları! “Nuha-i şevkîsi ile dimağının dört tane freni olduğunu söylediğine bakmayınız! Daha doğrusu bu sözlerine bakınız da, bu biçareyi, vakit kaybetmeksizin, bir an evvel fennin şefkatine emanet ediniz!”⁷

Peyami Safa, bir hafta sonraki yazısına “Bir Münakaşanın Zeyli”⁸ arabaşlığı ile yaptığı ekte, Yakup Kadri’nin sessiz kalmasını ve Haşim’in “Peyami Safa Bey, iade-i âfiyet edeceği ve muntazam konuşacağı güne kadar, kendisinden bâhis bu satırlarımızdadır” cümlesini ima ederek, henüz “Ya Settâr” deyip kılıcını bile çekmeden muarızlarının kalemlerinin son kuvvetini ayaklarına vererek tersyüzü dönüp kaçtıklarını yazar. “Esseyyid” sözüyle değerli şairin Araplığını ima ettiği gibi, Nurullah Ata’nın, Haşim gibi bir şair için, mizah gazetelerinin sekiz on yıldır tekrar edip durdukları “Kurbağalar Şairi” sözünü kullanmasının yakışık almadığı yolundaki haklı tenkidini de kabul etmeyen Peyami Safa, şu cümleleriyle tartışmayı içinden çıkılmaz bir vadiye sürüklemiştir:

“Ben ona bir kere ‘Kurbağalar Şairi’ demedim, tabirim başka idi (Peyami Safa ‘Kurbağalidere Şairi’ diye yazmıştır). Nurullah Ata Bey, muarızlarımın kullandıkları cümleleri, kelimeleri, tabirleri, tenkitlerine varıncaya kadar tahrif eden bir muharririn gayr-ı asilâne hareketine tenez-zül etmemeliydi. Fazla olarak dediği gibi, ‘Kurbağalar Şairi’ tabirini kullanmış olsaydım bile bunda haksız mı çıkardım? Bilakis bütün bir millet mizahının sekiz on seneden beri ‘Kurbağalar Şairi’ dile telkîp ve tehzil ettiği bir manzumecinin lakabını de-ğiştirmeye hakkım olmazdı”.⁹

Tartışma artık iyiden iyiye şahsiyâta dökülmüştür. Özellikle Arap asıllı oluşunun ima edilmesinden epeyce rahatsız olan Ahmet Haşim, *Fikirler-*

*de İnsiyak*¹⁰ başlıklı cevabı yazısında, *Cumhuriyet*’in sahibi ve başyazarı Yunus Nadi’nin “gıyabî teveccühleriyle mağrur ve müftehir”, yazı işleri müdürü Abidin Daver’in de mektep arkadaşı ve yakın dostu olduğunu belirttikten sonra şunları yazar:

“... aynı gazetenin geçen haftaki nüshalarından birinde, Babıali’de senelerden beri sürüklenen Peyami Safa isminde biri, anlamadığım bir sebepten dolayı hakaret davasına mevzu teşkil edebilecek derecede ileri giden bir lisanla, yazılmış fikirlerime değil, sırf şahsıma taarruz ediyordu. Bütün meziyeti Kur’an hakkındaki bir manzumesi ile meşhur şairin oğlu olmaktan ibaret olan bu Medine mahsulü genç, Fuzuli ve Ruhi’nin vatanında doğmuş olmağımı bir ayıp gibi yüzüme çarpıyor ve çolak olduğuna bakmadan mevhum bir tahta kılıcı çekmekten bahsediyordu. Daha ne bayağılıklar! Okunmaz birtakım mürde-zâd eserleri yazmak için bile, ancak Reşat Nuri ve Mahmut Yesari’nin izinden sürünebilen bu yazı kötürümü her türlü edeb kaydını bir tarafa bırakarak, küfür için ağzını açtığı zaman bile, *Vakit* muharrirlerinden Nurettin Bey’in eskittiği nüktelerle, Osman Cemal’in menbaini çoktan tükettiği şakalarını tekrar edip durmaktan fazla bir ibda kabiliyeti göstermiyor. Yegâne okunur eseri ve medar-ı maişeti Elifba’sını bile bir muallimeden intihal ettiği söylenen bu yavuz muharrirden fazla ne beklenebilirdi?”¹¹

“Eyne’l-cevab ya Seydi?”

Çok geçmez, Peyami Safa’dan “Ya Seydi!” diye başlayan, öncelilere göre daha ağır bir cevap gelir.¹² “Dişlerinin parmaklığı arasına tıkarak ağzının mahbesinde müebbed küreğe mahkum ettiği o sabıkalı dil”in boş yere isyan etmeye çalıştığını, bir santimetreküp havadan başka hiçbir hürriyet semasını teneffüse hakkı ol-

mayan bu adale parçasının ancak bazı fizyolojik salgılar neşredebileceğini, son günlerde gazete sayfalarını kirleten bu salgıların kendisinde istihza ve tiksinti uyandırdığını söyledikten sonra şöyle devam eder:

“Yâ Seydi! Bu ifrâzâtın nefretle tahlilinden şunu anladık ki bütün gazete idarehanelerini kapı kapı dolaşarak yanınıza taraftar toplamağa çıkmışsınız ve sümmedtedarik bir devşirme alayı ile bizi karşılamaya niyet etmişsiniz. Gazete sahifelerinden tutunuz da, vaktiyle sizi tenzil, tahkir etmiş eski ve yeni muarızlarınıza varıncaya kadar kiminin önünde rükua, kiminin önünde sücud yapıyorsunuz. Yerleri fırçalayan yüzünüzün karası koyu bir hâk-i pây tabakasıyla kesafet peyda etmiş. Gazete mabutları önünde kıldığınız bu teravîh namazı hep şu bizim kınında uyduğunu, güzel harplerin rüyasını gördüğünü söylediğimiz ve şöhreti muarızlarımızın vesveseli hayallerinde azamet peyda eden kılıcımızın verdiği korku ve haşyet mahsulü müdür?”

Haşim'in, Yunus Nadi Bey'in teveccühünden ve Abidin Daver'le arkadaşlığından söz etmesini haklı olarak abes bulan Peyami Safa, onun bütün polemiklerinde bu yola başvurduğunu, *Milliyet* yazarı Burhan Felek'e saldırırken de “muhterem ve mukaddes Siirt mebusu Mahmut Beyefendi, namûs-u mücessem Ahmet Şükrü Beyefendi, halis muhlis edip Yakup Kadri ve daha kim beyefendilerin gazetesinde çalışan o muharir...” gibi sözler yazdığını hatırlatır. Türk basınında, Ali Kemal istisna edilirse, Ahmet Haşim'den başka hiçbir yazarın “dar pantolonlu kart züppe” gibi tiksindirici küfürler yazmadığını da ilave eden Peyami Safa,¹³ önceki yazılarında yönelttiği ve cevap alamadığı ciddi eleştirileri, “eyne'l-cevab ya Seydi” diye sorarak peşpeşe sıralar.

Peyami Safa, Haşim'in “Medine

mahsulü”, “çolak” gibi sözlerine de son derece öfkelenmiş ve ağır bir karşılık vermiştir:

“Benim Medine ile hiçbir münasebetim yoktur. Oraya ayağımı atmadım. İstanbul'da doğdum ve halis Türk'üm. Babamın Mekke'de bulunuşu hasbe'l-vazîfe ailevî bir mecburiyetten ibarettir. Hiçbiri-miz Arap değiliz ya Seydi. Sizse Yahya Kemal'in tabiri ile 'Arap Haşim' diye marufsunuz ve arkadaşlarınız sizden 'Hınzır Fellah' diye bahsettikleri gibi, nüktedan bir meslektaşınız da size 'Edebiyatın Basurcu Ağah Paşa'sı' adını takmıştır. Hangi lakabınızı sayalım? Çolak olduğuma bakmadan mevhum bir tahta kılıcı çekmeme gelince, lüzum görseydim özürle kolumla size tahtadan de-ğil, mukavvadan bir kılıç çeker, yine sizin cebin-i ruhunuzun gecelerinde bir kâbus gibi karşınıza dikilirdim. Korkunun sizi ne hale getirdiğini ancak çamaşırcınız bilir ya Seydi!”

Hamdullah Suphi'nin müdahalesi

Tartışmanın bu tarzda bir Araplık-Türklük dâvâsı haline gelmesi, hatta Peyami Safa'nın da Haşim tarafından Arnavut olmakla itham edilmesi üzerine, Türk Ocakları Merkez-i Umumi Heyeti Reisi Hamdullah Suphi Bey araya girmek zorunda kalır ve *Ya Seydi*¹⁴ başlıklı yazısında, Türk milliyetçiliğinin bir kültür milliyetçiliği olduğunu, “et ve kemik üzerine müesses” milliyetçiliğin yanlışlığını yıllardır haykırıldıklarını, bu itibarla, kimsenin Ahmet Haşim'i Fuzuli'den daha az Türk sayamayacağını ve bir Arap'ın Türk olmak için kimseden izin alması gerekmediğini ifade ederek, “Ahmet Haşim, Türk harsını neşreden Türk sanatkarlarından ve Türk ediplerinden biridir” diye yazar.¹⁵

Hamdullah Suphi

Peyami Safa, Hamdullah Suphi'ye verdiği cevapta, Haşim'e ilk defa Arap diyenin Haşim'in bizzat kendisi ve Yahya Kemal olduğunu, ayrıca onun Türk kültürünü neşreden bir edip ve şair sayılamayacağını, *Musta-kil Gazete*'nin 10 Mart 1340 tarihli nüshasında Ziya Gökalp aleyhinde yazdığını,

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra

yükselerek

Oradan,

Oradan düşmek ölmek istiyorum

Cevf-i ye's-âşinâ-yı hüsrâna

gibi mısraların bulunduğu şiirlerinde de sadece fiillerle edatların Türkçe olduğunu vb. yazar.¹⁶

Kavganın sonu

Milliyet'te Falih Rıfkı'nın da karıştığı tartışma, Haşim'in *Abidin Daver Bey*'e¹⁷ ve *Bir Mülevves Münakaşanın Faydası*¹⁸ başlıklı yazılarıyla devam eder, Abidin Daver'in Haşim'e cevabi yazısıyla¹⁹ da ardında kırıntılıklar bırakarak sona erer, Yusuf Ziya Ortaç, Atatürk'ün sofrasında bile konuşulan bu tartışmadan Haşim'in epey-

ce hırpalanarak çıktığını ve çok üzüldüğünü yazmaktadır. Hatta gazeteden ayrılıp dinlenmek üzere Avrupa'ya gitmek istemiş, *İkdam*'ın sahibi Ali Naci (Karacan) da, bütün masraflarını karşılayarak onu Avrupa'ya göndermiştir.²⁰

Haşim'in ölümü ve Peyami

Peyami Safa'nın da çok üzüldüğünü ve Haşim'e o kadar ağır bir biçimde saldırmaktan pişmanlık duyduğu muhakkaktır. Nitekim şairin ölümü üzerine, *Yedigün*'de²¹ ve *Cumhuriyet*'te, onun değerini teslim eden yazıları çıkar. Cumhuriyet'teki duy-gulu yazısı dikkat çekicidir:

“Ölüm onu bir dalgınlık anında bastırdı. Ölüm onu gafil avladı; yoksas muvaffak olabilecek miydi? Kaç aydır deniyordu: Böbrekle yürek arasında mekik dokudu; hatta gezdiği nahiyelerde sönük bir hayal gölgesinden başka bir şey bırakmadı. Yani ten kafesini azar azar kemirdi, yedi, bitirdi. Fakat Haşim'in beynine doğru uzanırken, ecel bile ürüyor ve geriliyordu. Şairin aylarca süren ihtizarı, ölümün bu ric'atleri sayesinde uzamıştır. Ancak Haşim'in şuru böyle bir dalgınlık anında iken, ecel, kloroform kullanan bir hırsız gibi ona yaklaştı. Ve canını aşırıldı. Ben büyük ruhların bu kudretlerine inanıyorum. Şair –ki tekniği olan bir evliya demektir– inanıyorum ki, dediği kadar yaşar, inanıyorum ki, onun maneviyatı ölümü öldürmese bile geriye iter. Zira inanıyorum ki, sanatkar demek, beşikten mezara kadar, sağken ölümle mücadeleyi bilen adam demektir. Fakat onun da gaflet anları var: dalıyor, uyuyor, rüya görüyor. Ecil yaklaştığı vakit, Haşim kimbilir ne güzel rüya içinde idi. Bir Acem bahçesi, bir seccade, ateşten bâde ile dolu havuz ve kimbilir, mercan dallar üstünde yâda dalan kuşlarıyla beraber, şair, hangi âlemlere sefer ediyordu? O gidiş, bu gidiş”.²²

NOTLAR

- 1 Peyami Safa: “Yeni Edebiyat Cereyanları”, **Hilal-i Ahmer**, Nr. 107, 1 Haziran 1928.
- 2 Ahmet Haşim: “Genç Şairlere”, **İkdam**, 13 Mayıs 1928. Haşim'in yazıları için Prof. Dr. İnci Enginün ve Prof. Dr. Zeynep Kerem'in birlikte hazırladıkları eser kullanılmıştır: Ahmet Haşim: **Bütün Eserler II (Bize Göre/İkdam'daki Diğer Yazılar)**, Dergah Yayınları, İstanbul 1991.
- 3 Nurullah Ata: “Kezban Mektupları I”, **Hayat**, 5 Temmuz 1928.
- 4 Peyami Safa: “İntihallere Dair Mülâhazalar”, **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1928.
- 5 Ahmet Haşim: “Edebiyat Bahisleri”, **İkdam**, 8 Temmuz 1928.
- 6 Peyami Safa: “Üç Muarıza Cevap”, **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1928.
- 7 Ahmet Haşim: “Haşiye”, **İkdam**, 15 Temmuz 1928.
- 8 Peyami Safa: “Bir Münakaşanın Zeyli”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1928.
- 9 Peyami Safa “Kurbağalar Şairi” değil, “Kurbağalidere Şairi” diye yazmışsa da, kelime oyunu yaparak mizah gazetelerinin sıkça kullandığı “Kurbağalar Şairi” sözünü ima ettiği açıktır. Haşim'in o günlerde Kadıköy/Kurbağalidere'de oturduğunu biliyoruz. Yakup Kadri hatıralarında şunları yazar: “Kadıköy'ün kenar mahallelerinden birinde oturduğu küçük ve harap bir evin Kuşdili çayırına bakan penceresinden, akşamları renk renk yeldirmeler giyinmiş beyaz başörtülü İstanbul hanımlarının kirta kirta gezinmelerini seyretmek, geceleri ise, Kurbağalidere'den akseden kurbağa seslerinde ruhunu okşayan ve bizim anlamıza imkan olmayan bir melodiyi dinleyerek hayallere dalmak onun için, sanki, yeter arar bir mutluluktur.” Bk. **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, s. 125.
- 10 Ahmet Haşim: “Fikirlerde İnsiyak”, **İkdam**, 28 Temmuz 1928.
- 11 Haşim'in yazısından, bir hanım öğretmenin, Peyami Safa'yı intihalle suçladığı anlaşılıyor. Peyami Safa, “Esseyid Ahmed Haşim'e Cevab” yazısında, sözkonusu kadın hakkında savcılığa müracaat ettiğini belirterek, Haşim'in dava henüz neticelenmeden kendisini hırsızlıkla suçlamasını şiddetle eleştirir derhal isbata çağırır.
- 12 Peyami Safa: “Esseyid Ahmed Haşim'e Cevab”, **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1928.
- 13 “Dar pantolonlu kart züppe” sözünü Ahmet Haşim, *İkdam*'daki yazılarından birinde Burhan Felek için kullanmış, ancak daha sonra özür dilemek zorunda kalmıştır: “Hamiş: Bana karşı Milliyet'te ağır bir telmihte bulundu zannıyla bundan iki hafta evvel *İkdam*'da Burhaneddin Bey'e karşı bazı yazılar yazmıştım. Bu yazımın intişar ettiği gün, Burhaneddin Bey'in de Milliyet'te çıkan birkaç satırı bu zannımın yanlış olduğunu gösterdi. Namuslu ve genç meslektaş olarak tanıdığım Burha-

neddin Bey'e karşı bu şeylerin hiçbirini varied değildir. Beyanı teessürü vicdan borcu bilirim”, **İkdam**, 13 Mayıs 1928. Yusuf Ziya Ortaç da, Haşim'in her yazısının bir hadise çıkaracağını zannettiği, akşamları gelerek verdiği fıkralarını sabah gazetede okuyunca ödün koştüğünü anlatır ve şunları söyler: “Bu korku, bu kuruntu içinde, istemediği şeyler birer birer geldi başına. Önce, bilmem niçin, pek nazik, pek çelebi bir İstanbul efendisi olan Burhan Felek'e çattı. Ama ağır çattı, kaba çattı: ‘Kısa ceketli, dar pantolonlu kart züppe’ diye. Ne mi oldu? Tarziye verdi zavallı Haşim'cik! Eğer çektiği korkuyu bilse, kendi kendisine verdiği bu cezayı yeter bulur, tarzkiye istemezdi Felek dostum. İkincisi korkunç bir imajla, o tatlı, o sıcak halk komiği Karagöz'ü, lülesinden buzlar sarkan bir çeşme musluğuna çevirdiğini anlatarak Burhan Cahit'i yedi. Karşılıklı, pek ağır sövüşüler. Üçüncüsü, Peyami Safa ile hiç yoktan çıkan kavgadır: Fransız şairi Jean Cocteau üstüne”. Bk. **Bizim Yokuş**, s. 119.

14 Hamdullah Suphi: “Ya Seydi”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1928.

15 Ahmet Haşim'in sivri dilli ve fikirlerinde istikrarlı olduğu, bir gün övüldüğünü ertesi gün rahatsızlıkla yediği muhakkaktır. Fakat bu onun orijinal şahsiyetinden ve sair mizacıdan kaynaklanan bir durumdur. Adeta bir mücevher güzelliği taşıyan fıkralarında şimşek gibi çakan zekasını ve renkli şiir dünyasını inkar etmek için yeterli sebep değildir. Peyami Safa'nın, zavallı şairi Türklük-Araplık meselesinde fazla hırpaladığını; düşünüyorum. Yakup Kadri'nin şu cümleleri bu bakımdan dikkat çekicidir: “O büyük Türk şairi, her çevre katlanarak, kültürüyle, kalbiyle bağlı olduğu bu vatanından ayrılmayacak ve –bunu belki kimse bilmiyordu– ve Irak hükümeti tarafından kendisine vaadedilen bütün refah imkanlarını iterek bir küçük işe memurluğunun daracık geçim şartları içinde İstanbul'da yaşamayı gönlünün meyillerine daha uygun bulacaktı. Oysa Osmanlı Devleti'nin son şeyhülislamlarından biri olan akrabası Alusizade ve şimdi adını unuttuğum öz kardeşini, ilk fırsatta hemen Bağdat'a gitmişler ve yüksek makamlara geçmişlerdi. Ahmet Haşim, bununla beraber, onların haline imrenmek şöyle dursun, hatta isimlerini bile ağzına almak istemezdi”. Yakup Kadri, **age**, s. 124.

16 Peyami Safa: “Hamdullah Suphi Bey'e”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1928.

17 Ahmet Haşim: “Abidin Daver Bey'e”, **İkdam**, 30 Temmuz 1928.

18 Ahmet Haşim: “Bir Mülaves Münakaşanın Faydası”, **İkdam**, 5 Ağustos 1928.

19 Abidin Daver: “Hem Nalina Hem Mihna”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1928.

20 Yusuf Ziya Ortaç, **age**, s. 120.

21 “Ahmet Haşim'in Ölümü”, **Yedigün**, 14 Haziran 1933.

22 “Haşim'in Gidişi”, **Cumhuriyet**, Haziran 1933.

احمد صبح - پياره صفا خانہ

حجۃ اللہ جو رستا (اہل ہند) کے ۱۵ اگست ۱۹۲۸
کا رسی ہائینہ پر مکتوبہ سدا - ۱۹۲۸
(حجۃ اللہ جو رستا) در پیکر سندنہ در

Ahmet Hazine 78

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

